

MARLENE DUMAS RESİMLERİNDE SİYASİ BİR TEMA OLARAK PORTRÉ

PORTRAIT AS A POLITICAL THEME IN MARLENE DUMAS PAINTINGS

 Çiğdem DOĞAN ÖZCAN¹

¹ Dr. Öğr. Üyesi., Niğde Ömer Halisdemir, Eğitim Fakültesi, cigdemdogan@ohu.tr

Geliş Tarihi / Date Applied
02.10.2024

Kabul Tarihi / Date Accepted
13.11.2024

ÖZET

Marlene Dumas (d. 1953) Hollanda'da yaşayan Güney Afrikalı bir sanatçıdır. Çocukluğunun geçtiği Güney Afrika'da siyahilere yapılan ayrımcı tutum Dumas'ın sanatını etkilemiştir. Sanatçı, tema olarak seçtiği kimlik, ırk, cinsiyet ve toplumsal önyargılar gibi konuları yapıtlarında dile getirmiştir. Özellikle ilk yaptığı grup çalışması olan "Black Drawings" serisi, Batı medyasında sıklıkla görülen siyah kimlik üzerindeki stereotipleri ele alarak ön yargıların oluşturduğu güç ilişkilerini sorgular. Siyah rengin içindeki ton farklılıklarını göstererek asıl dikkat edilmesi gerekenin gri alanlar olduğunu ifade eder. Ayrımcılığın hem toplumsal hem de bireysel olarak nasıl işlendiğine dair güçlü bir bakış açısı sunar. 1948 tarihinde yürürlüğe giren Apartheid rejimi, Güney Afrika'yı istila eden beyaz Batı Avrupalı kolonistlerin oradaki yerli siyahilere uyguladıkları ayrımcılığın adıdır. 17. yüzyılda Güney Afrika'da kolonileşen Batılılar, siyahiler üzerine ciddi baskılar kurmuşlardır. Bu rejim, sosyal, ekonomik ve siyasi hakları elinden alınan siyahi halkı mülksüzleştirerek köleleştirmiştir. Bu yaşananlara bizzat tanık olan sanatçı, sanat yaşamı boyunca her türlü ayrımcılığa karşı çıkmış ve bu duruşunu eserlerine yansıtmıştır. Bu özelliğiyle çağdaş sanat alanında tanınan sanatçı, ayrımcılık karşıtı tavrını yalnızca resimlerinde değil, farklı sanat alanlarında da sürdürmektedir.

Anahtar Kelimeler: Marlene Dumas, Apartheid, Black Drawings, Albino.

ABSTRACT

Marlene Dumas (b. 1953) is a South African artist residing in the Netherlands, whose work has been profoundly shaped by the discriminatory attitudes toward Black people that she witnessed during her childhood in South Africa. Through her art, Dumas addresses themes such as identity, race, gender, and social prejudice. Her Black Drawings series, her first group project, especially examines the stereotypes surrounding Black identity that often appear in Western media, questioning the power dynamics that arise from these biases. By highlighting tonal differences within the color black, she suggests that attention should focus on the gray areas. This series offers a powerful lens on how discrimination operates at both social and individual levels. The apartheid regime, established in 1948, institutionalized racial discrimination against South Africa's Black population. Beginning with the colonization of South Africa in the 17th century, Western settlers imposed severe restrictions on Black people, eventually enacting a regime that stripped them of social, economic, and political rights, reducing them to a near-enslaved state. Having witnessed these injustices firsthand, Dumas has consistently opposed all forms of discrimination in her career, reflecting this stance in her art. Recognized in contemporary art for her distinctive anti-discriminatory perspective, Dumas continues to advocate for social justice not only in her paintings but across multiple artistic platforms.

Keywords: Marlene Dumas, Apartheid, Black Drawings, Albino.

1. GİRİŞ

Marlene Dumas'ın yapıtlarının temel konusu insandır. İnsan formunu merkezi bir konuma yerleştiren sanatçı, onun evrensel ve kişisel anlamlarını keşfeder. İnsan yüzleri, bedenler ve portreler sanatçının sürekli tekrar ettiği imgelerdir. Dumas, figürleri sadece fiziksel bir varlık olarak değil, aynı zamanda içsel ve duygusal bir dünya olarak ele almakta ve eserlerinde çeşitli katmanlar yaratmaktadır. Bu katmanlarda her figür, sadece dış görünüşleriyle değil, aynı zamanda iç dünyaları, duyguları ve geçmiş deneyimleriyle de şekillenmiştir. Bu durum ise izleyicide, figürün sadece seyirlik bir yansıma olmasının ötesinde, duygusal bir zenginliğe sahip olduğunu uyandırmaktadır. Marlene Dumas'ın çalışmaları, "en yoğun duygular ve paradokslarla başa çıkan insan figürlerinin temsiline" odaklanmaktadır. Sanatçı için "resim, insan dokunuşunun iziyle ilgilidir. Bir yüzeyin derisi ile ilgilidir". Ona göre, "bir resim kartpostal değildir" (Mousse, 2022). İletilen bu görüşten, Dumas'ın sanatında bir iz bırakma gayesi güdüldüğü, bu bağlamda resim sanatının sadece görsel temsil aktarımı olmayıp sanatçının izlemlerinin kendisinde oluşturduğu duygularını yüzeye aktararak sanatını oluşturduğu, bu yapılırken aynı zamanda temsillerde katmanlar halinde anlamlar yüklenmiş olduğu anlaşılmaktadır. Bu sebeple kartpostal gibi basit bir çoğaltma ya da sıradan bir nesne olarak görülmemesi gerektiğini ifade etmektedir. İnsana ve insan yaşantısına dair olan; "Aşk ve ölüm, cinsiyet ve ırk, masumiyet ve suçlama, şiddet ve şefkat, onun ele aldığı konular arasında yer alır ve bu temalar aracılığıyla mahrem alan, sosyo-politik yönleri, haber hikayelerini ve sanat tarihinin ana konularını çağırıştırır. Onun çalışmaları, günlük olarak gördüğümüz sonsuz görüntü akışının, kendimizi algılayışımızı ve dünyayı okuma yetimizi etkilediğine dair bir farkındalığa dayanır" (Mousse, 2022). Dumas yapıtlarında günlük hayatta sürekli karşımıza çıkan gazete, dergi görselleri ve fotoğraflardan yararlanmaktadır. Bu bağlamda, sanatçı çalışmaları hakkında "Ben ikinci el imgeler ve birinci el duygular kullanan bir sanatçıyım" (Dumas, 2014: 80) demektedir. Sanatçı yıllarca biriktirdiği görselleri farklı düzenlemelerle yeniden ele almaktadır. "Seçtiği fotoğraflar izleyicilerin döneme dair kolektif bir anlayışa sahip olmasını" (Jingdong, 2021: 24) sağlamaktadır. Marlene Dumas'ın sanat pratiği, genellikle figüratif ifadeler, yoğun duygusal atmosferler ve toplumsal eleştiri üzerine odaklanarak, izleyiciyi estetik bir deneyimin ötesine taşır. Onun sanatı kışkırtıcıdır. Seçtiği konular genellikle toplumun ötekileştirdiği figürlerdir. Sanatçı toplumun ötekileştirdiği birçok konuda yapıtlar üretmiştir; ancak araştırmanın sınırlılığı kapsamında üzerinde odaklanılan konu ise sanatçının çocukluk döneminde yüzleştiği ve yapıtlarında da ön plana çıkan ırk ayrımcılığıdır.

Ayrımcılık konusu dünyanın çeşitli bölgelerinde farklı şekillerde olsa da yaşanan ya da yaşatılan duygu evrenselidir. Buna göre sanatçının dramatik kurgularla gözler önüne serdiği yapıtları evrensel durumları tasvir etmektedir. Sanatçı "Güney Afrika'daki ırksal ayrımcılık dramını ilk elden deneyimlemiş ve bu durum onun için bir ilham kaynağı olmuştur" (Bonacossa, 2008: 9). Bu bağlamda, sanatçının yapıtları üzerinden bir okuma yapılmış ve sanatçının konuyu ele alış biçimi irdelenmiştir.

2. YÖNTEM

Bu makalede, bilimsel araştırma yöntemlerinden nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntem, sanatsal ifadelerin ve yapıtların derinlemesine anlaşılmasını sağlamak amacıyla kullanılmıştır. Buna göre, Dumas'ın eserlerinde kullandığı görsel unsurlar ve temalar analiz edilmiştir. Sanatçının eserlerinin anlaşılması için, tarihsel, toplumsal ve kültürel bağlantılar dikkate alınmış, bu bağlamda sanatçının kişisel deneyimleri ve dünya görüşü yapıtlarına nasıl yansıdığı incelenmiştir, bu suretle Dumas'ın ayrımcılık konusunu nasıl ele aldığı ve bu konunun

izleyiciye nasıl aktarıldığı ortaya konmuştur. Makalede, Marlene Dumas'ın yapıtları, nitel araştırma yöntemiyle incelenmiştir.

Araştırma sürecinde, sanat eserlerini ve onların ifade ettiği temaları anlamak için doğrudan bir yaklaşım benimsenmiştir. Sanatçının eserlerini yaratırken hissettiği duygular, yaşadığı deneyimler ve bu deneyimlerin izleyici üzerindeki etkisi, nitel bir değerlendirme ile analiz edilmiştir. Bu bağlamda, eserlere yönelik öznel ve empatik bir okuma yapılmış, bu okumalarda sanatçının Apartheid dönemi Güney Afrika'sındaki deneyimlerinin sanatsal ifadeleri tespit edilerek ortaya konulmuştur.

3. APARTHEİD ARDINDAN: "BLACK DRAWINGS" (1991-92) ve "ALBİNO"

Günümüzün önemli sanatçılarından olan Marlene Dumas, 1953 yılında Güney Afrika'nın Cape Town şehrinde doğmuştur. Güney Afrika'nın en sancılı dönemlerinden biri olan Apartheid rejiminde, Güney Afrika'nın yerli halkı olan siyahi Bantu nüfusunu beyaz yerleşimcilerden ayırmak amacıyla hükümet, siyahlar için toprak rezervleri kurmuştur. "Anavatan" ya da "Bantustan" adı verilen bu rezerv alanlarının amacı, siyahların vatandaşlık ve oy haklarını ellerinden alarak onları bu bölgelere yerleştirmektir (UKEssay). Ailesi beyaz yerleşimcilerden biri olan sanatçı, erken yaşlarda karşılaştığı, Güney Afrika'nın yerli halkının mülksüzleştirilmesi, köleleştirilmesi ve temel insan haklarından mahrum bırakılması gibi acı dolu tarihi olaylar, sanatçının ırk ve cinsiyet ayrımcılığı ile yüzleşmesine neden olmuş, neticede kendisi her türlü ayrımcılığa ve ırkçılığa karşı bir tutum benimsemiş ve bunu sanatında işlemiştir. Apartheid, Afrikaans dilinden gelmektedir. 17. yüzyıl sonlarında çeşitli sebeplerle Güney Afrika'ya göç eden Hollandalı, Fransız, Alman ve Belçikalı göçmenlere Africaans denilmektedir. (Büyüktavşan, 2021: 30). "Apartheid" terimi, Afrikaans dilinde "ayrılık" veya "ayırım" anlamına gelmektedir (Nişanyan Sözlük, 2014). Apartheid politikası, bu terimle ifade edilen ırk ayrımcılığı politikasını tanımlanmaktadır. "Geçmişte Güney Afrika'da, farklı ırklardan insanların kanunen ayrı tutulduğu ve beyaz insanlara daha fazla siyasi haklar, eğitim ve diğer avantajların verildiği bir sistemdir" (Encyclopaedia Britannica, 2024). Bu sistem devletin resmi politikası olarak Güney Afrika'da iktidara gelen Nasionale Party (Ulusal Parti) tarafından 1948 yılında yürürlüğe girmiş, sistemin temelinde ayrıcalıklar ve bu ayrıcalıkların sınırlandırılması ilkesi yer almaktadır. Apartheid, etnik grupların her alanda birbirlerinden ayrılmasını amaçlamaktadır. Bu ayırım, beyazlar, renkli insanlar ve siyahlar olmak üzere üç ana ırk kategorisine ayrılmıştır. Bu kategori insanların sosyal, ekonomik ve siyasi haklarını doğrudan etkilemiştir. Bu ayrımcılık o kadar kötü boyutlara ulaşmıştır ki farklı ırklardan insanlar için ayrı binalar, okullar, hastaneler, ulaşım araçları gibi hizmetler bulunmaktaydı. Eğitimde ise siyah öğrencilerin okulları ayrılmış ve çok az bütçe verilmiştir. Daha sonraki yıllarda ise siyahilerin beyazların tarafına geçişleri için pasaport uygulaması başlamıştır (Büyüktavşan, 2021: 34). Pratikte Afrika kıtasının neredeyse tamamında görülen sömürge geçmişine rağmen, Güney Afrika'nın durumu özellikle çarpıcıdır. Bu ülkenin yerli halkı, önce mülksüzleştirilip köleleştirilmiş, ardından temel insan haklarından mahrum bırakılarak Apartheid uygulamalarına maruz kalmıştır. (Gümüş, 2020) Bu ayrımcılık uzunca bir süre devam etmiş ardından uluslararası alanlarda büyük eleştirilerin ve kınamaların ardından 1994 yılında Nelson Mandela'nın liderliğindeki Güney Afrika'daki demokratik seçimlerin ardından Apartheid resmen sona ermiş ve Güney Afrika Devleti çok kültürlü demokratik bir ülkeye dönüşmüştür. Yapıtlarında sıklıkla ırkçılık üzerine temalar işleyen Marlene Dumas'ın bu konu hakkındaki düşünceleri şöyledir;

Gri alanlara çok hızlı geçmeyin. Irkçılık (halen) şimdiki zamanın tarihidir (tüm kıtalar dahil). Beyaz insanlar, ömür boyu affedilmeyecek bir kolektif suçluluğu paylaşıyor. Ne kadar sık özür

dilesek de geçmişi ne kadar uzun süre inceleysek, doğru kitapları okusak ve alıntılarsak da bireysel eylemlerimiz ne olursa olsun. Bu bizim kaderimiz. İşte meselenin siyah ve beyazı budur. (Dumas, 2015: 184)

Sanatçı, beyazların siyahilere uygulamış olduğu ayrımcılığı hem sözleriyle hem de sanatıyla yüksek sesle dile getirmektedir. Sanatçının bu konuyu işlediği yapıtlardan biri olarak Görsel 1’de yer alan “Black Drawings/Siyah Çizimler” yapıtı bu yüksek sesin bir parçasıdır. “Marlene Dumas bu eseri, kalıcı olarak yerleştiği Hollanda’da, 23 yaşındayken düşünmüştür ve bu uzaklık, Apartheid ile başa çıkmak için ihtiyaç duyduğu perspektifi ona sağlamıştır” (Bonacossa, 2008: 9). 1991-92 tarihli yapıt, sol alt köşede yer alan kara bir levhanın temsili ile 110 adet siyah kadın ve erkek portrelerinden oluşan bir yüzey yerleştirmesidir. “Black Drawing adını verdiği seri, siyah erkek ve kadın portrelerinden oluşmaktadır. Bu serideki çarpıcı unsurlardan biri sağ üstteki, muhtemelen sanatçının kendi portresi olan çizimdir. Burada savunma veya utanç jestiyle elini yüzünün önünde tutan genç ve saçları iki yandan at kuyruklu beyaz bir kız” (Sağlık, 2020: 14) görülmektedir. Her bir resim 25x17,5 cm olan yapıt mürekkep yıkama ve kâğıt üzerine sulu boya ile gerçekleştirilmiştir. En önemli yapıtları arasında sayılan bu çizimler için Ilaria Bonacossa şunları söylemektedir;

Anonim siyahi insanların yüzlerini temsil etmek, ötekiliğin temsili sorunuyla bağlantılı karmaşık sorunları gündeme getirir. Güney Afrika’da beyaz olarak büyüyen Marlene Dumas, kendini ayrımcılığın kurbanı değil, yanlış bir sistemin parçası olarak buldu. Hollanda’ya taşındıktan sonra sanatçı, Apartheid deneyiminden bahsetmek için ahlaki bir dürtü hissetti. Ahlaki yargılardan ve basmakalıp sözlerden kaçınarak sorunu bireyin kimliğine, ışığın yüzlerden nasıl yansıdığına ve farklı ifadelerine kaydırıldı (2008: 41).

Görsel 1. Marlene Dumas, Black Drawings/Siyah Çizimler, 1991-92, Kâğıt üzerine mürekkepli boya, sulu boya

Kaynak: WEB1

“Black Drawing” (Görsel 1) çizimleri mürekkep yıkama ve suluboya ile üst üste boyanıp katmanlar yaratılarak oluşturulmuştur. Sanatçının bu yönteminin kendisiyle anılan bir üslup haline geldiği söylenilebilir. Yapıt genel olarak siyah tonlara hakimdir ancak bazı yerlerde sepya,

yeşil ve mavi tonlar kullanılmıştır. "Sadece siyah rengin nüanslarıyla değil, aynı zamanda medya tarafından sürdürülen Batılı siyah kimlik stereotipleriyle de ilgilenirler. Bu çalışmada 'siyah' ortak paydasıyla homojenleştirilen grup, 111 ayrı ve oldukça çeşitli yüzle farklılaştırılmıştır" (Van Den Boogerd, 1999: 64). Bu çalışma Dumas için de önemlidir. Dumas, Barbara Bloom ile yaptığı bir röportajında "Bence çizim gruplarım arasında kesinlikle en yoğun olanlar onlar çünkü çok yoğunlaşmış durumdadır. Ahlaki bir aciliyet taşıyorlardı; ilk kez bilinçli bir şekilde tüm sözde beyaz insanları dışarıda bıraktığım bir grup yapmıştım" (2004: 22) demektedir. Aynı röportajda yapıtın kendini ne kadar iyi hissettirdiğini şu sözlerle dile getirmektedir.

Güney Afrika'da, bir zamanlar siyahlık hakkında eser üretme şansım kesinlikle yoktu. Apartheid hakkında bir şeyler ifade etmek istediğinizde ve ayrıcalıklı bir sınıfa ait olduğunuzda, başkasının üzüntüsü ve kendi utanç ve suçluluğunuzla nasıl başa çıkardınız? Sonunda bu konuyu ele aldığım, sömürü gösteriyor olmasam da 'Bakın ayrımcılık ne kadar kötü' demesem de bu çalışmayı yaparken kendimi bir şekilde rahat hissettim (2004: 21).

"Black Drawing" yapıtının diziliminde dikkat çeken bir nokta vardır. Sol alt köşedeki siyah levhayı andıran resim ile sağ üst köşede yüzünü elleri ile gizleyen ve beyaz bir çocuk olduğunu düşündüren figür çapraz olarak yer almaktadır. Sanatçının bu iki resmi rastlantısal olarak yerleştirmedeği düşünülebilir. Işığı emen ve portreyi kuşatan bir siyah ve utandırdığı söyleyebilecek bir kız çocuğu ile akla masumiyet ve yapılan kötülükler arasında bir ilişkinin vurgulandığı söylenebilir. Sanatçı aralarında ünlülerinde olduğu birçok portre yapmıştır. Ancak en dikkat çekenlerin anonim portreler olduğu söylenebilir. Siyah Çizimler (1991-92), Modeller (1994) ve Magdalenas (1995-96) serilerinde olduğu gibi, toplu halde betimlense de aralarındaki farklar vurgulansa da ya da bireysel portreler söz konusu olduğunda, figürler yine de anonimdir" (Romano, 2003: 16). Kullandığı anonim yüzler asla tanınmayacak bireylerdir. "Marlene Dumas'ın 'portreleri', gerçek anlamda portre değildir. Bir bakıma, birçok imajının fotoğraflardan veya anlık görüntülerden kaynaklanması, modellerine bir tür tarafsızlık katmaktadır" (Romano, 2003: 16-17). Bu tarafsızlığın, izleyicinin belirsizliğin yarattığı gizemi keşfetmesine olanak sağladığını; bu keşfin de izleyicide belirsizliğin getirdiği huzursuzluk aracılığıyla ahlaki bilincin farkına varılmasını mümkün kıldığı söylenebilir. Yazar ve eleştirmen Marina Warner, sanatçının çalışmalarındaki hayal gücüne vurgu yaparak şunları söyler;

"Beyaz boyanın kozmetik sahteliğinin ve Dumas'ın fırçasında taşıdığı tüm hastalıklı çağrışımların aksine, siyah mürekkep onun için içtenliğin ve aktif olarak devreye giren hayal gücünün aracı olur — kâğıda sızır, yayılır ve onunla bütünleşene kadar kaynaşır, sanki bir çocuğun sihirli boyama kitabından çıkıyormuş gibi görünür. Her yılın günü için bir kadın yüzü çiziminin sergilendiği Female (1993) gibi eserler veya çoğu (hepsi olmasa da çoğunlukla erkekler) siyah erkek yüzlerinin incelendiği bir başka duvar çalışması olan Black Drawings (1991-92), yüzlerin belirgin özellikleri ve yüzlerin özgünlüğüyle mücadele eder." (1993: 79)

"Siyah bir ülkede beyaz olmak da hayat felsefemi etkiledi. Kötü sistemin kurbanı değildim; yanlış bir sistemin parçasıydım" (Romano, 2003, s.18) diyen Dumas'ın dikkat çeken bir diğer eseri ise "Albino" (Görsel 2) adlı çalışmasıdır.

Görsel 2. Marlene Dumas, Albino, Tuval Üzerine Yağlı Boya, 130 × 110 cm

Kaynak: WEB 2

1986 tarihli, tuval üzerine yağlı boya olan bu yapıt, siyah Afrikalı bir albinoyu temsil etmektedir. Sanatçının burada hastalığı anlatmadığı açıktır. Sanatçı, hastalığı bir metafor olarak kullanmaktadır. Hastalık metaforu ile siyahlar ve beyazlar arasındaki uzun yıllar boyunca süren çelişkileri daha dramatik biçimde gözler önüne sermektedir. Bu metafor için sanatçı arka planda solgun bir yeşil renk seçmiştir. Bu renk seçiminin tenin siyah ve beyaz arasındaki ayrımı resimsel olarak belirsizleştirdiğini söyleyebiliriz. Bu belirsizlik ile Dumas'ın geleneksel ırk söylemlerine karşı koyacak bir imge yarattığı düşünülebilir. Portrede herhangi bir ifade görülmesi de gözlerini izleyiciye dikmiş sanki tüm hikâyeyi gözleriyle paylaşıyor gibidir. Cildinin solukluğuna rağmen, alttaki siyah renk görülebilir ve bu, onun renkli bir ırka ait olduğunu ima eder. Cilt, başlı başına, ırk ayrımcılığı fikri var olduğu sürece kimsenin kaçamayacağı bir ırk metaforudur. Dumas, bu eserinde, albino hastası siyah bir adamı tasvir ederek tüm siyah ırkın kederini resmeder ve izleyicilerin ve toplumun siyah insanlar, Apartheid ve ırk ayrımcılığı hakkında düşünmesini sağlamaya çalışır ve savunmasız ve dışlanmış gruplara olan ilgisini gösterir. (Jingdong, 2021: 26)

Apartheid rejimi ten rengi üzerinden bir güç hiyerarşisi oluşturmuştur. "İrkçi bir toplumda, bedendeki herhangi bir belirgin algılanabilir farklılık, ırk veya etnisiteyi bir söyleme enjekte etme potansiyeline sahiptir ve farklılığın terimlerine göreceli bir değer atar" (Shiff, 2008: 158). Görsel 2'deki temsilde görüldüğü üzere sanatçı metaforik olarak kullandığı Albinizm hastalığı ile bu farklılığı ve ayrımı ortadan kaldırmıştır. Bu doğrultuda "siyah Afrikalı bir albinonun bu temsili, ırk ve rengin kimlikle örtüşmeyen sosyal yapılar olduğunu öne sürer" (The Art Institute of Chicago).

Varoluşsal kuşukumuz anlam ihtiyacımızdan, yani işareti işarete dönüştürme ihtiyacımızdan kaynaklanmaktadır. İrk söz konusu olduğunda, kültürümüz talep ettiği anlam ayrımlarını edinmiş olmaktan mustarıdır. Ancak resimlerde beyaz bir insan siyah, siyah bir insan da beyaz renkte olabilir. Siyah ve beyaz, kahverengi ve pembe, sadece renklerdir (Shiff, 2008: 158).

Sanatçının “çok sayıda çizimi ve resmi sansüre uğramıştır.” (Hicks, 2015: 178). Dumas, kendisine yapılan eleştirilerden bahsettiği yazısında birçok kez suçlandığını söylemektedir. Amerika’da ‘sefalet ticareti yapmakla, İngiltere’de ‘bir Benneton reklamını tekrarlamakla’ ve ‘siyahları resmetme konusunda uzmanlaşmış bir beyaz’ olmakla suçlandığını bunun sebebinin ise genellikle kökeni/ırkı belli olmayan figürlerden oluşan karanlık işler yaptığı için olduğunu düşünmektedir. Ona göre “sıradan beyaz eleştirmen, çok beyaz olmayan her şeyi siyah olarak algılıyor ve dolayısıyla tanımıyor gibi görünüyor” (Dumas, 2015, s. 185). Ünlü kişilerin portreleri dışında sanatçının yapmış olduğu portreler genellikle birine ait değildir. Gazete, dergi, fotoğraflar vb. görsellerden faydalanan sanatçı çoğunlukla raslantısal imgeler yaratmaktadır. Bu imgeler çoğunlukla ırk özellikleri ile işaretlenmiş ve ayrımcılığa uğramış tüm bireyleri kapsamaktadır. Dumas ‘Pretty Boys’ adlı metninde göçmenlere seslenerek, şu ifadeleri kullanır;

You, the Mediterranean type,	Sen, Akdeniz tipi,
the physiognomy of the Latin lover,	Latin aşıkların fizyonomisi,
the Arab on the white scooter,	Beyaz motosikletli Arap,
the lover boy, the rapper, the Palestinian brother...	Aşık çocuk, rapçi, Filistinli kardeş.
And the Dutch daughters fell in love.	Ve Hollandalı kızlar âşık oldular.
And their fathers grew confused.	Ve babalarının kafası karıştı.
And called all Turks Moroccans.	Ve tüm Türklere Faslı dediler (Dumas, 2015: 145)

Sanatçı bu ifadesi ile aslında sadece siyahilere yapılan ayrımcılık değil aynı zamanda göçmenlere de yapılan ayrımcılığa göndermede bulunmaktadır. Sanatçı kitabında “Güney Afrika geçmişim her zaman var olmaya devam edecek. Ancak çalışmalarımındaki kelime-imge ilişkisi sadece bununla ilgili değil ve sadece oradan gelmiyor” (Dumas, 2015: 108) demektedir. Bu bağlamda sanatçı farklı ırkları temsil eden yapıtlar da üretmiştir. Görsel 3 ve 4’te yer alan Young Man (Middle East) ile The Believer yapıtları örnek olarak verilebilir.

Görsel 3. Marlene Dumas, Young Man (Middle East) /Genç Adam (Orta Doğu), kâğıt üzerine mürekkep ve sulu boya, 2005

Kaynak: WEB 3

Görsel 4. Marlene Dumas, The Believer /İnançlı, keten üzerine yağlıboya, 2005

Kaynak: WEB 4

“The Believer” (Görsel 4) yapıtında sanatçı genç bir adamın yüzüne odaklanmıştır. Bu genç adam sanki gözlerini dalgın bir şekilde uzaklara dikmektedir. Sanatçının Man Kind (İnsan Türü) başlıklı serinin bir parçası olan resim, “Dumas’ın insanlığa duyduğu sürekli ilgiyi ve portreyi insan ruhunun derinliklerini keşfetmek için bir araç olarak tercih ettiğini açıkça ortaya koyar”. Irk ayrımının insan türünü birbirine yabancılaştırıcı yönüne vurgu yapan sanatçı “korku ve şüphe karşısında hem yoğun zulüm hem de empatik anlayış kapasitemize” seslenir, “bizi bölen ve birleştiren şeyin tam kalbine iner – ‘insan türü’nün doğasını keşfeder” (Phillips Auctioneers). Sanatçının birçok çalışması doğrudan izleyiciye bakar, sanki izleyiciyi sorgular gibidirler. Dumas, yaşama duyduğu sınırsız sevgiyle, üstesinden gelmeyi öğrenmek istiyorsak acının yüzüne bakmamız gerektiğine işaret ediyor (Vettese, 2003: 7). Bu acı toplum tarafından ötekileştirilen insanların hikayelerinden edinilen ve sanatçının akışkan boyasına bulaşan yaşanmışlıklardır.

3. SONUÇ

Marlene Dumas geniş konu yelpazesinde çalışan önemli bir sanatçıdır. Bu konuların ortak noktası ise genellikle toplum tarafından ötekileştirilen diğer insanlardır. Dumas bu insanların görsellerini ikinci el fotoğraflardan edinir. Sanatçı, bu fotoğraflarda görülen ırkçılığın belirgin olarak işaretlediği birtakım farklılıkları yapıtlarında vurgular. Kâğıt üzerine sulu boya ve mürekkep kullanması ise “seçtiği konularla arasındaki duygusal ilişkiyi ifade etmesine imkân verir” (Hopkins, 2018: 324). Bu çalışmada, Hollanda kökenli bir kolonist aileden gelen Marlene Dumas’ın, 20 yaşına kadar yaşadığı Güney Afrika’da, beyaz Avrupalı kolonistlerin yerli siyahi halka dayattığı ırkçı yönetim sistemine tanıklık edişi ele alınmaktadır. Dumas, bu sistemdeki beyaz yöneticilerin siyahlara karşı sergilediği insanlık dışı tutumları, kişisel olarak büyük bir rahatsızlıkla karşılaşmış; ancak bu duruma müdahale edememenin getirdiği içsel tepkisini,

sanatına yansımıştır. Eserlerinde rastlantısal portreler üzerinden bu tepkileri işlerken, temalar, kullanılan teknikler ve sanatçının derin duygusal izleri incelenmiştir. Bu duygusallık sanatçının çocuk yaşta deneyimlediği Güney Afrika da yaşanan Apartheid rejiminin yansımalarıdır. Sanatçının toplumsal bir yara olarak ifade edilebilecek bu travmatik geçmişle yüzleştiği söylenebilir. Beyaz ırkın siyah ırktan üstün olduğunu iddia eden bu rejim, 1994 yılında Nelson Mandela liderliğinde son bulmuştur. Ancak yaşananlar sanatçının zihninde yer etmiş ve bu türden yapıtlar üretmesinin itici gücü olmuştur. Sanatçının eleştirisi yaşanan genel olarak ayrımcılığın her türüdür. Bu ayrımcılıkların kökenine dair şimdiye kadar yapılmış en büyük sorgulama ve sanatsal bir tavidir. Araştırma kapsamında incelenen resimler bu sorgulamanın ve tavrın yansımalarıdır.

Sanatçı, 23 yaşında doğup büyüdüğü Güney Afrika'dan, Hollanda'nın Haarlem kentindeki prestijli sanat okulu Ateliers '63'te eğitim almak amacıyla göç etmiştir (Boogerd, Bloom ve Casadio, 2004: s.146). Burada, geçmişinde yaşadığı travmatik deneyimleri kendine özgü bir sanat diliyle eserlerine yansıtmıştır. Çalışmalarındaki özgünlük, ayrımcılık temasını farklı karakterlerle anlatması ve figürleri, rastgele seçilmiş durağan fotoğraflardan ilham alarak işlemesinden kaynaklanır. Bu yaklaşımı, ona sanat tarihinde kalıcı bir yer kazandırmıştır.

KAYNAKÇA

- Büyüktavşan, H. Z. (2021). Güney Afrika'daki ırkçı Apartheid rejimi: 1948-1994, *Africana-İnönü Üniversitesi Uluslararası Afrika Araştırmaları Dergisi*, 1 (1), 26-41.
- Bloom, B. (2004). Marlene Dumas İçinde. Barbara Bloom in conversation with Marlene Dumas. Phaidon Press
- Bonacossa, I. (2008). Marlene Dumas. Francesco Bonami (Ed.). Mondadori Electa, Verona
- Boogerd, D. V., Bloom, B., Casadio M. (2004). Marlene Dumas İçinde. Chronology Marlene Dumas Born 1953, Capetown, South Africa. Lives and works in Amsterdam. Phaidon Press
- Dumas, M. (2004). Do the right thing (extracts). Marlene Dumas İçinde. Phaidon Press Limited
- Dumas, M. (2014). Sweet nothings- notes and texts. Mariska van den Berg (Ed.). Tate Publishing
- Dumas, M. Leeuwen, J. V., Willems, R. (2022). Marlene Dumas open-end. Yvette Rosenberg (Ed.). https://www.pinaultcollection.com/palazzograssi/media/dl/guide_marlene-dumas_eng.pdf
Erişim Tarihi: 07.06.2024
- Encyclopaedia Britannica (2024). Apartheid. <https://www.britannica.com/topic/apartheid>
Erişim Tarihi: 12.06.2024
- Gümüş İ. (2020). South Africa and international labour organization relations in the apartheid period. *IJAR*. 26 5(10),25-37
- Hicks, Alistair. (2015). 21. yüzyıl sanatında yeni yönelimler. (D. Şendil, M. Haydaroglu, S. Evren Çev.). Yapı Kredi Yayınları: İstanbul
- Hopkins, D. (2018). Modern sanattan sonra 1945-2017. (F. C. Erdoğan Çev.). Hayalperest Yayınevi: İstanbul.
- Jingdong, D. (2021). A study on the painting language of Marlene Dumas. *International Journal of Liberal Arts and Social Science*. Vol. 9 No. 8, October 2021
- Mousse, (2022). Marlene Dumas "open-end" at Palazzo Grassi, Venice. <https://www.moussomagazine.it/magazine/marlene-dumas-open-end-at-palazzo-grassi-venice>
Erişim Tarihi: 05.07.2024
- Nişanyan Sözlük (2014). Apartheid. <https://www.nisanyansozluk.com/kelime/apartheid>
Erişim Tarihi: 11.07.2024

- Philips Auctioneers, <https://www.phillips.com/detail/marlene-dumas/UK010921/14> Erişim Tarihi: 07.07.2024 Erişim Tarihi: 11.07.2024
- Romano, G. (2003). Being suspicious. Marlene Dumas-suspect İçinde. Silvia Carmignani (Ed.). Skira, Ginevra-Milano, İtalya
- Sağlık, E. (2021). Dinamik, kırılğan ve güçlü: Güncel sanatta çizgi'yi geçen kadınlar. Akdeniz Sanat, 15(27), 9-20. <https://doi.org/10.48069/akdenizsanat.732669> Erişim Tarihi: 20.07.2024
- Shiff, R. (2008). Marlene Dumas: Measuring your own grave İçinde. Now. Elizabeth Hamilton (Ed). The Museum of Contemporary Art, Los Angeles
- The Art Institute of Chicago, <https://www.artic.edu/artworks/160222/albino> Erişim Tarihi: 07.08.2024
- UKEssays. (November 2018). The History Of The Homelands and Apartheid. Retrieved from <https://www.ukessays.com/essays/history/the-history-of-the-homelands-history-essay.php?vref=1> Erişim Tarihi: 14.08.2024
- Van Den Boogerd D. (2004). Hang-ups and hangovers in the work of Marlene Dumas. Marlene Dumas İçinde. Phaidon Press
- Vettese, A. (2003). Marlene Dumas-suspect. Silvia Carmignani (Ed.). Skira, Ginevra-Milano, İtalya
- Warner, M. (1993). Marlene Dumas: In the charnel house of love. *In Parkett Magazine*. Vol. 38, <https://static1.squarespace.com/static/5e614fa6565bfc04478be7be/t/5ea05164264fa24dbb02c433/1587564909889/Parkett+38+Dumas+Marlene.pdf> Erişim Tarihi: 10.07.2024

İnternet Kaynakları

- WEB1: <https://www.royalacademy.org.uk/art-artists/name/marlene-dumas-hon-ra> Erişim Tarihi: 07.07.2024
- WEB2: <https://www.artic.edu/artworks/160222/albino> Erişim Tarihi: 24.07.2024
- WEB3: <https://www.mutualart.com/Artwork/YOUNG-MAN--MIDDLE-EAST-/4598DAEC8BE54CDF> Erişim Tarihi: 12. 08.2024
- WEB4: <https://farticulate.wordpress.com/2011/05/13/13-may-2011-post-marlene-dumas-selected-works-interview/> Erişim Tarihi: 20.08.2024

Çatışma Beyanı: Bu çalışmada taraf olabilecek herhangi bir kişi, kurum veya kuruluş arasında bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Destek ve Teşekkür: Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.

Etik Kurul İzni: Bu çalışma etik kurul onayı gerektirmemektedir.

Katkı Oranı Beyanı: Çalışma tek yazarlıdır.